International Journal of Social and Humanities Sciences Research
JSHSR
Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi
Uluslararası Hakemli Dergi- International Refereed Journal
ISSN: 2459-1149

Received-Makale Geliş Tarihi 29.07.2026 *Research Article /Araştırma Makalesi*
Published-Yayınlanma Tarihi 30.09.2026 **10.5281/zenodo.23160119**
Volume-Cilt (Issue-Sayı), ss/pp 13 (135),1720-1734

Dr. Recep Hatipoğlu
https://orcid.org/0000-0002-7229-180X
Bursa Uludağ Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Bursa / TÜRKİYE
https://ror.org/03tg3eb07

Orta Çağ Fransız Seyahatnamelerinde Türk İmgesi

The Turkish Image in Medieval French Travel Books

ÖZET

Seyahatnamelere olan ilginin son zamanlarda artması nedeniyle bu metinler giderek daha fazla önem kazanmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, seyyahların yaşadıkları zamanları ve mekânları anlatırken ortaya koydukları kişisel serüvenin ilgi çekici olmasıdır. Ancak bunun ötesinde daha da önemli olan, dönemin kültür, coğrafya, sosyoloji ve mimarî yapıları hakkında bilgi edinmeyi sağlayan birinci el kaynak olmaları nedeniyle, tarihî, kültürel ve edebî açılardan insanlığın ortak mirasına önemli katkı sunmalarıdır. Ulaşım ve iletişim imkânlarının günden güne daha çok geliştiği 21. yüzyıldan geriye dönüp bakıldığında, Orta Çağ'da başta Avrupa olmak üzere dünyanın geri kalanında yaşayan insanların çevrelerindeki dünya hakkında fazla bilgi sahibi olmadıklarını düşünmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Orta Çağ'ı yaşayan Avrupalılar aslında sınırlarının ötesindeki topraklarla derinden meşguldürler. Orta Çağ'ın kâşifleri ve tüccarları, tahmin edilenden çok daha uzaklara gitmişler ve gerçekleştirdikleri seyahatlerle farklı kültürler hakkında önemli bilgiler elde etmişler ve bu kültürel etkileri de beraberlerinde getirmişlerdir. Doğu seyahatnamelerine bakıldığında, 15. yüzyıldan 18. yüzyıl sonuna kadar yaklaşık altı yüz eser mevcut olup bunların iki yüzden fazlası 17. yüzyıla ait olduğu görülmektedir. Orta Çağ'da Avrupalıların en fazla ilgi gösterdiği bölgelerden biri de Osmanlı toprakları olmuştur. Bu çalışmada, Orta Çağ'da Osmanlı topraklarına seyahat etmiş olan üç Fransız seyyahın, gözlemlerini yazmış oldukları *Tavernier Seyahatnamesi*, *Pierre Belon Seyahatnamesi* ve *Thévenot Seyahatnamesi* hakkında bilgi verilecek ve bu seyahatnamelerde Türk imgesinin nasıl yansıtıldığı ele alınarak Osmanlı dünyasına dışarıdan bakan, gözlemleyen farklı isimlerin Türkler hakkındaki anlatıları karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilecektir.
Anahtar Kelimeler: Orta Çağ, Tavernier Seyahatnamesi, Pierre Belon Seyahatnamesi, Thévenot Seyahatnamesi, Türk imgesi

ABSTRACT

Travelogues have become increasingly important due to the recent increase in interest in them. One of the main reasons for this is that the personal journeys travelers recount when describing the times and places they've experienced are fascinating. However, what is even more important is that, as primary sources providing insight into the culture, geography, sociology, and architectural structures of the period, they make a significant contribution to humanity's shared heritage from historical, cultural, and literary perspectives. Looking back at the 21st century, where transportation and communication have advanced day by day, it would not be accurate to assume that people living in the Middle Ages—particularly in Europe but also in the rest of the world—had little knowledge of the world around them. Europeans living in the Middle Ages were actually deeply concerned with the lands beyond their borders. Medieval explorers and merchants traveled much farther than anyone had anticipated; through their journeys, they gained valuable insights into different cultures and brought these cultural influences back with them. A review of travelogues on the East reveals that there are approximately six hundred works dating from the 15th century to the end of the 18th century, with more than two hundred of them dating from the 17th century. One of the regions that attracted the most interest from Europeans during the Middle Ages was the Ottoman Empire. This study will provide information on the Travelogues of Tavernier, Pierre Belon, and Thévenot—works in which three French travelers who journeyed through Ottoman territories during the Middle Ages recorded their observations—and will examine how the Turkish image was reflected in these travelogues. It will also conduct a comparative analysis of the accounts of these various observers, who viewed the Ottoman world from an external perspective, regarding the Turks and the Turkish culture.
Keywords: Middle Ages, Tavernier Seyahatnamesi, Pierre Belon Seyahatnamesi, Thévenot Seyahatnamesi, Turkish image

1. GİRİŞ

Seyahatname kavramı, Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'nde (2026) "Bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği bilgi ve izlenimlerini anlattığı eser" olarak tanımlanmaktadır. Gerek tüccar, gerek misyoner gerekse de asker olarak farklı ülkelere seyahat düzenleyen seyyahların yazdıkları eserler, günlük, seyahat günlüğü, anı, mektup, sefaretname vb. şekillerde olabilmektedir. Çelikten (2026, s. 175), geleneksel seyyahların, gezip gördükleri bölgelerin kültürel, sosyal ve dinî yapıları hakkında seyahatnameler aracılığıyla ayrıntılı bilgiler sunarak yerel kültürün dış dünyaya aktarılmasında önemli bir rol üstlendiklerini ifade eder. Günümüzde seyahatnamelere olan ilginin artmış olması bu metinlerin ne işe yarayabilecekleri sorusunu gündeme getirmiştir. Öncelikle seyahatnameleri yazan kişilerin yaşadıkları ve kat ettikleri zaman ve mekânları anlatırken ortaya koydukları kişisel deneyimlerin ilgi çekici olması okuyuculara cazip ve bilgilendirici gelmektedir. Bunun dışında bir diğer önemi, dönemin kültür, coğrafya, sosyoloji ve mimarî yapıları hakkında bilgi edinmeyi sağlayan birinci el kaynak olmaları nedeniyle, tarihî, kültürel ve edebî açılardan insanlığın ortak mirasına önemli katkı sunmalarıdır. Seyahatname de bir edebiyat türüdür ve seyyah, yaşadığı dönem aracılığıyla tanıklık ettiği toplumla günümüz okurları arasında yansıtıcı bir görev yapar. Ancak seyahatnameleri kaleme alanların ne derece tarafsız oldukları da ayrı bir öneme sahiptir zira bu türün en başarılı örnekleri, sadık ve kılı kırk yaran tasvirlerden çok, durumları tespit etme başarısını göstermiş büyük çarpıtmalar pahasına ortaya konulmuştur.

Roux (2025, s. 55), 12. yüzyıl boyunca bir taraftan Haçlı Seferleri, diğer taraftan da 13. yüzyılın ilk dönemlerinde entelektüel rönesans ve araştırmaların gelişmesi, Fransiskenler, Dominikenler ve Augustinus tarikatı gibi dilenci tarikatların kurulması, Yakın Doğu'da meydana gelen olaylar, Macar gücünün yükselişi ve son olarak da Moğol İmparatorluğu'nun doğuşu ve genişlemesi sonucunda Orta Çağ keşiflerine elverişli bir durumun ortaya çıktığına işaret eder. Genelde Doğu, özel olarak da mal ve bilgi açısından çok zengin olan büyük İslam medeniyeti Avrupalıları cezbetmiş ve Haçlı Seferlerini tetiklemiştir. On birinci ve on üçüncü yüzyıllar arasında, Avrupalı Hıristiyanların kutsal şehir Kudüs ve çevresini Müslümanlardan kurtarmak gibi dinî nedenlerin yanı sıra ekonomik ve siyasi nedenlerle düzenledikleri Haçlı seferleri, Doğu ile Batı arasında yoğun bir kültürel etkileşim ve seyyah trafiği başlatmış, askerlerin, din adamlarının ve tüccarların seyahat literatürünü şekillendirmiştir. Bu çalışmada, Orta Çağ'da Osmanlı topraklarına seyahat etmiş olan üç Fransız seyyahın gözlemlerini yazmış oldukları *Tavernier Seyahatnamesi, Pierre Belon Seyahatnamesi* ve *Thévenot Seyahatnamesi* hakkında bilgi verilecek ve bu seyahatnamelerde Türk imgesinin nasıl yansıtıldığı ele alınarak Osmanlı dünyasına dışarıdan bakan, gözlemleyen farklı isimlerin Türkler ve Türk kültürü konusundaki anlatıları karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilecektir.

2. JEAN-BAPTISTE TAVERNIER VE TAVERNIER SEYAHATNAMESİ

2.1. Jean-Baptiste Tavernier Kimdir?

XIV. Louis döneminde yaşamış bir tüccar olan Jean-Baptiste Tavernier 1605 yılında Paris'te doğmuştur. Arıkan (2011, s. 181)'ın vermiş olduğu bilgilere göre, Tavernier'nin babası XVI. yüzyılın sonlarına doğru Anvers'ten Paris'e göç etmiş, harita ticareti yapan, tarihte özellikle mühür kazıma ustası olarak öne çıkan ve taş, metal, ahşap veya fildişi gibi sert yüzeylere ince kalem ve aletlerle şekil, yazı veya süsleme oyma/kazıma işi olan hakkâklıkla uğraşan Protestan bir aileye mensuptur. Dolayısıyla Tavernier'nin çocukluğu, babasının dükkânında dünyanın çeşitli yerleri ile ilgili harita ve gravürler arasında geçmiştir. Seyahatlerine önce Avrupa'yı dolaşmakla başlamış ve yirmi iki yaşına kadar Fransa, İngiltere, Hollanda, Almanya, İsviçre, Lehistan, Macaristan ve İtalya'yı gezmiş ve buralarda konuşulan dilleri öğrenmiştir. Doğuya altı gezi yapmış olan Tavernier, ilk gezisinde yol arkadaşlarıyla birlikte 1631 yılı başlarında kara yoluyla İstanbul'a ulaşmış, daha sonra İran'a gitmeye karar verdiği için onlardan ayrılmıştır. 1632'de İsfahan'a varmış ve iki ay burada kaldıktan sonra 1633'de Fransa'ya dönmüştür.

Resim 1. Jean-Baptiste Tavernier (1605-1689)

(Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_Tavernier)

Takip eden beş yıl içerisinde ne yaptığı tam olarak bilinmemekle birlikte Orleans düküyle yaşadığı sanılan Tavernier, 1638-43 yılları arasında ikinci yolculuğunu gerçekleştirmiş, bu yolculuğunda Halep'ten İran'a, oradan da Hindistan'a geçerek Agra ve Golkonda'ya kadar seyahat etmiş ve bu seyahatinde Moğol İmparatorluğu'na ve elmas madenlerine yaptığı seyahatlerle büyük oranda değerli taşa sahip olması nedeniyle önemli bir tüccar haline gelmiştir. Müşterileri arasında Doğu'nun en önemli prenslerinin dahi bulunduğu Tavernier, bu ikinci seyahatinden sonra dört seyahat daha yapmış, üçüncü seyahatinde Java'ya kadar giderek Cape'ten geri dönmüştür. Şubat 1657'de beşinci seyahatine başlayan Tavernier, kendisine eşlik eden birkaç Fransız tüccar ve maceracı ile birlikte İzmir'den çıkıp Tokat, Erzurum, Kars ve Tebriz'i aşarak 1657 yazında İsfahan'a ulaşmış, Paris'e dönüşünün ardından 1662'de bir mücevhercinin kızıyla evlenmiştir (Arıkan, 2011, s. 182). 27 Kasım 1663 tarihinde altıncı yolculuğuna çıkmış, 9 Haziran 1664'e kadar İzmir'de kalmış, bu son yolculuğunda yine Hindistan'a kadar gitmiştir. Hindistan dönüşünde dönemin iki Fransız seyyahı Thévenot ve Chardin'le Benderabbas'ta karşılaşmış, 1667 sonlarına kadar İsfahan'da kalmış ve 1668'de İstanbul'a gelmiştir. Temmuz ayında İzmir'den geçip 1668'de Fransa'ya dönmüştür.

2.2. Tavernier Seyahatnamesi

Doğu'ya yapmış olduğu altı yolculuğu tamamlayan Tavernier, çevresi ve belki de XIV. Louis'nin isteği üzerine gözlemlerini Protestan yazar Samuel Chappuzeau'nun desteğiyle kaleme alarak *Les six voyages de Jean Baptiste Tavernier, Ecuyer, Baron d'Aubonne, Qu'il a fait en Turquie, en Perse, et aux Indes* başlığıyla yayınlamıştır. İki cilt halinde yayınlanan ve Türkçeye Teoman Tunçdoğan tarafından *Tavernier Seyahatnamesi* olarak çevrilen eserin Fransızca basımında birinci cilt Türkiye'ye, ikinci cilt İran'a ayrılmıştır.

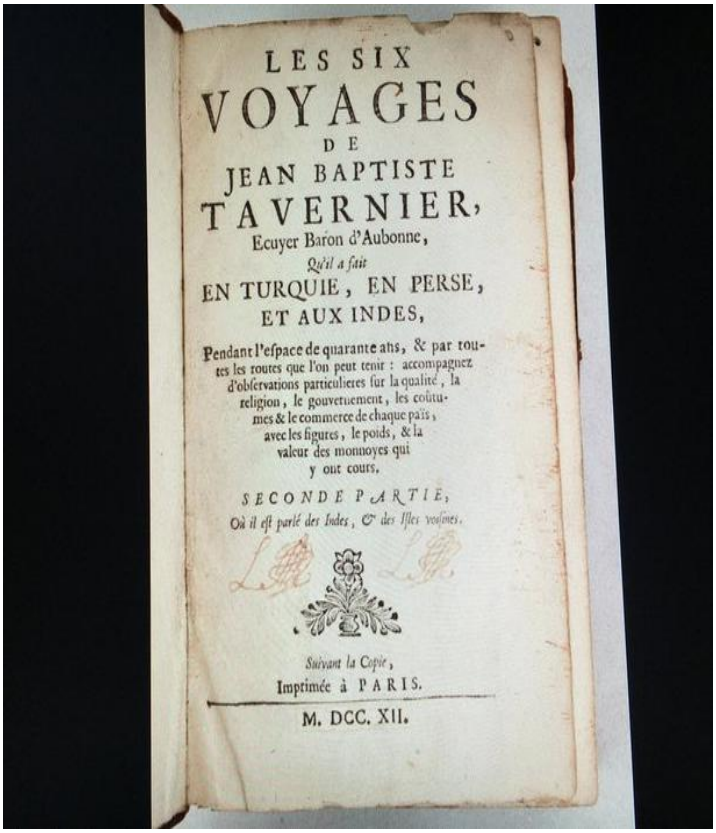
LES SIX
VOYAGES
DE
JEAN BAPTISTE
TAVERNIER,
Ecuyer Baron d'Aubonne,
Qu'il a fait
EN TURQUIE, EN PERSE,
ET AUX INDES,
Pendant l'espace de quarante ans, & par toutes les routes que l'on peut tenir : accompagnez d'observations particulieres sur la qualité, la religion, le gouvernement, les coûtumes & le commerce de chaque païs, avec les figures, le poids, & la valeur des monnoyes qui y ont cours.
SECONDE PARTIE,
Où il eſt parlé des Indes, & des Iſles voiſines.
Suivant la Copie,
Imprimée à PARIS.
M. DCC. XII.

Resim 2. *Tavernier Seyahatnamesi* eserinin orijinal metninin iç kapağı

(Kaynak: https://allinnet.info/culture/jean-baptiste-taverniers-journey-to-yerevan/)

Seyahatnâmenin III. cildi farklı bir başlık taşımaktadır : *Recueil de plusieurs relations et traitez singuliers & curieux de J-B. Tavernier*. Bu ciltte Japonya, Doğu Hindistan ticareti, Tonkin Krallığı üzerinde durulmaktadır (Arıkan, 2011, s. 183). Giovanni Lvetti, seyahatnâmeyi tek cilt halinde *Viaggi nella Turchia, nella Persia et nell'ınde ... Gio Battista Tavernier Barone d'Aubonne* başlığıyla 1682 yılında İtalyancaya, 1677 yılında da *The Six Voyages of John Baptiste Tavernier* başlığıyla İngilizceye çevrilmiştir. Bu çeviri birçok defa basılmıştır. 1681 yılında Almancaya çevrilen eser, Türkçeye de iki defa çevrilmiştir. Ertuğrul Gültekin tarafından *XVII. Asır Ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat* başlığı altında yapılan ilk çeviri oldukça özet şeklindedir. İkinci çeviri, Stefanos Yerasimos'un editörlüğünde, Teoman Tunçdoğan tarafından *Tavernier Seyahatnamesi* başlığıyla çevrilmiştir ancak bu çeviride Anadolu ve İran dışındaki bilgiler yer almamaktadır.

Onlinemuzayede.com sitesinde şu bilgilere yer verilmektedir: Tavernier'in eseri Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama devri olan 17. yüzyılda imparatorluk yaşamını ve saray düzenini bir Batılı gözüyle ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Özellikle Topkapı Sarayı hakkında verilen bilgiler kitaba bir belge niteliği kazandırmaktadır. İstanbul'da geçirdiği günlerin ardından İran'a ulaşmak üzere uğradığı Anadolu şehirlerine dair değerli veriler sunan yazar aynı zamanda bir mücevher tüccarı olup Doğu prenslerine sattığı değerli taşlarla bölgede tanınır hale gelmiştir. İran'ın ardından Hindistan, Güneydoğu Asya ve Japonya'ya kadar uzanan yolculuğu oldukça akıcı ve detaylı bir üslupla anlatan yazar, yolculuğu sırasında karşılaştığı kültürleri, şehirleri, ticaret yollarını, toplumsal yapıları ve özellikle değerli taşlar hakkında gözlemlerini de detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Tavernier'in eseri özellikle Osmanlı İmparatorluğu, Safeviler dönemi İran'ı ve Babür İmparatorluğu hakimiyetindeki Hindistan gibi oldukça geniş bir coğrafyaya dair birinci elden gözlemler sunmaktadır. Aynı zamanda Tavernier'in betimlemeleri dönemin siyasi yapıları, ekonomik ilişkileri, dini pratikleri ve sosyal hayat üzerine ilginç ve zengin bilgiler içermektedir. Yazarın Osmanlı topraklarında geçirdiği günlere dair gözlemleri padişah sarayına dair bilgiler sunmanın yanı sıra Osmanlı ticaret ağına ve yerel zanaatkarlık ile gümrük uygulamalarına dair dönemin ekonomik ve idari yapısına ışık tutmaktadır. Eser, Tavernier'in titiz ve ayrıntılı anlatımı sayesinde yalnızca bir seyahatname değil ağırlık ve ölçü sistemleri, madeni paralar ve mücevherler gibi detaylı bir konu yelpazesine sahip olması bakımından tarihsel ve etnografik bir kaynak niteliğine de sahiptir.

3. PIERRE BELON VE PIERRE BELON SEYAHATNAMESİ

3.1. Pierre Belon kimdir?

1517'de bugünkü Sarthe ilinin Le Mans şehri yakınında dünyaya gelmiş olan Pierre Belon, Prusya'da Wittenberg Üniversitesi'nde botanik öğrenimi görmüş ve 1540'ta buradan mezun olduktan sonra Fransa Kralı I. François'nın en güvendiği devlet adamı olan Kardinal François de Tournon'un himayesinde yetişerek onun maddî yardımıyla hayvanları, bitkileri ve toprakları incelemek üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde dolaşmıştır (Eyice, 1994, s. 425). Araştırmalarını Doğu'ya da kaydırarak 1546 yılı sonunda Osmanlı Devleti'ne elçi olarak gönderilen Gabriel d'Aramon'un elçilik heyetine katılmış, 1547 Martında Adriyatik kıyısında Ragusa'dan hareket eden Belon Korfu, Zante ve Girit üzerinden nisan sonunda veya mayıs başlarında İstanbul'a ulaşmıştır ve İstanbul'da üç ay incelemeler yaptıktan sonra De Fumel'in heyetiyle birlikte Mısır'a gitmek üzere yola çıkmış, Gelibolu ile Sakız ve Rodos adalarına uğrayarak Mısır'a varmış, buradan ekim ayında Filistin'in kutsal yerlerini ziyaret edip yeniden kuzeye yönelerek kışı geçirdiği İç Anadolu'ya gitmiştir. İlkbaharda Bursa üzerinden İstanbul'a dönmüş, ayrıca elçi G. d'Aramon'un yanında Kanûnî Sultan Süleyman'ın 1548'de çıktığı İran seferine katılmıştır. Seyahatnâmesinin önsözünde 1549 yılı içinde Fransa'ya döndüğünü bildiren Belon, bu seyahatlerinde pek çok bitki ve arkeolojik eser toplamış, başka bir gemiyle gönderdiği eşyası Akdeniz'de korsanların eline geçerek kaybolmuşsa da elde ettiği bilgileri kitaplarında anlatmıştır. Belon Paris yakınındaki Boulogne ormanında 1564 Nisan'ında kimliği bilinmeyen kişiler tarafından öldürülmüştür (Eyice, 1994, s. 426).

Resim 3. Pierre Belon (1517-1564)

(Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Pierre_Belon)

3.2. Pierre Belon Seyahatnamesi

Pierre Belon bir tabiat bilimcisi olarak en önemli eserlerini bu alanda vermiş, XVI. yüzyıl Türk toplum hayatı açısından oldukça önemli olan *Les Observations de plusieurs singularitéz et choses mémorables, trouvées en Grèce, Asie, Judee, Egypte, Arabie & autres pays estranges, redigées en trois livres* adlı seyahatnamesi 1553 yılında Paris'te basılmıştır. İçinde tahta oyma birçok gravür bulunan bu kitabın yazar tarafından gözden geçirilerek 1554, 1555 ve 1588'de Paris'te tekrar yayınlandıktan başka 1555'te Anvers'te yine Fransızca bir baskısının yapıldığını ve 1589'da Antverpen'de Latince tercümesinin yayınlandığını belirten Eyice (1994, s. 426), bu durumun Belon'un eserinin ne derecede büyük bir ilgi gördüğüne işaret ettiğini vurgulayarak, seyahatnâmenin her ne kadar modern ilim metoduna uymamasına ve bazı görüşleri bakımından çok basit kalmasına rağmen gezilen yerler ve buralardaki örf ve âdetler hakkında yine de değerli bilgiler verdiğini ifade eder.

XVI. yüzyıl İslâm ve Türk hayatını tanımak bakımından çok değerli bir belge niteliğinde olan Belon'un kitabının içinde yer alan bu bilgiler balıkların, bitkilerin, hayvanların tarifleriyle birlikte karmakarışık olarak verilmektedir. Üç kitaptan oluşan eserin birinci kitabında Türk usulü giyinmek, kervansaraylar, şap imalatı, yeme alışkanlıkları, İzmit harabeleri, Marmara Denizi'nde balıkçılık ve İstanbul'un eski eserleri gibi konulardan bahsedilmektedir. İkinci kitapta, İstanbul'dan İskenderiye'ye seyahat, Gelibolu, Troya harabeleri, Sakız Adası, Samos ve Patmos adaları, Kos Adası, Rodop, Antakya, Adana ve Toros dağları gibi konulardan söz edilmektedir. Birinci ve ikinci kitaba göre daha kapsamlı olan üçüncü kitapta, Türkiye'de çocuk yetiştirme, Türkiye'de Hıristiyan dinlerinin usulleri ve âdetleri, Türkiye'de yaşayan

Ermeniler ve Yahudiler, Türkiye'de ticaret ve pazarlar, Türk kadınlarının kıyafetleri, Türklerin dini, Türklerin sarıklarında ve sakallarında unvan ve itibar farkları, Türk yemekleri, Türklerin sünnet âdetleri, imamlar ve camiler, Türk kadınlarının güzelliği, Uludağ'daki bitki isimleri, Bursa hakkında bilgi, Türkiye'deki çeşitli meslekler, Karadeniz sahillerinde ve İstanbul pazarlarında bulunan hayvan ve bitkiler gibi konulara değinilmektedir.

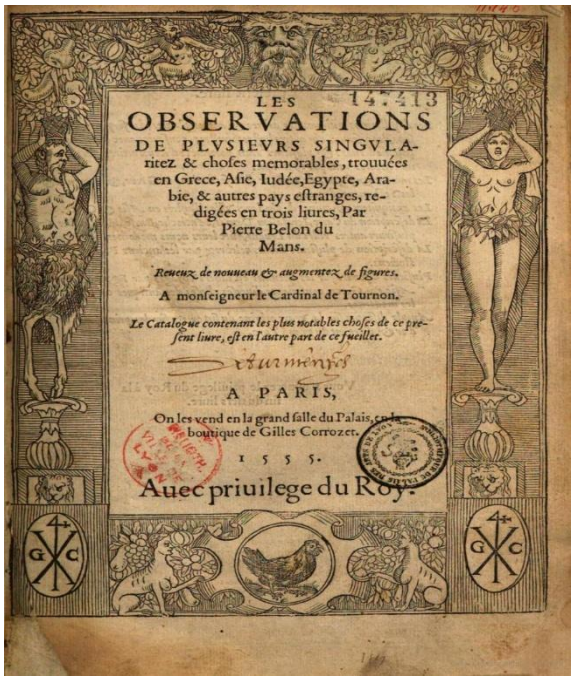
LES
OBSERVATIONS
DE PLVSIEVRS SINGVLA-
ritez & choſes memorables, trouuées
en Grece, Aſie, Iudée, Egypte, Ara-
bie, & autres pays eſtranges, re-
digées en trois liures, Par
Pierre Belon du
Mans.
Reueuz de nouueau & augmentez de figures.
A monſeigneur le Cardinal de Tournon.
Le Catalogue contenant les plus notables choſes de ce pre-
ſent liure, eſt en l'autre part de ce fueillet.
A PARIS,
On les vend en la grand ſalle du Palais, en la
boutique de Gilles Corrozet.
1555.
Auec priuilege du Roy.

Resim 4. Pierre Belon Seyahatnamesi orijinalinin kapağı

(Kaynak: https://memoirevive.besancon.fr/page/les-aventures-d-un-naturaliste-au-xvie-siecle-pierre-belon)

Hazal Yalın tarafından çevirisi yapılan bu kitap, Türkiye coğrafyasıyla ilgili bölümlerin yer aldığı sınırlı bir çeviridir. Metin bu nedenle 21. Bölümden başlamakta, ardından 59. Bölüme atlanmaktadır. Birinci kitap, bölümlerinde herhangi bir atlama olmadan 76. Bölümle sona ermektedir.

4. JEAN THÉVENOT VE THÉVENOT SEYAHATNAMESİ

4.1. Jean Thévenot Kimdir?

1633 yılında zengin ve varlıklı bir ailede Paris'te doğmuş olan Jean Thévenot'nun, daha çocukken amcası Melcshisedech Thevenot'un anlattığı hikâyelerin etkisiyle Oryantalizme ilgi duyduğunu ve doğu dillerini ve kültürlerini öğrenmeye çalıştığını belirten Yemez (2020), daha yirmi yaşındayken sırayla İngiltere, Hollanda, Almanya ve İtalya'ya seyahat ettiğini ve İtalya seyahati sırasında Roma'da dönemin ünlü oryantalisti Barthelemey d'Herbelot (1626-1695) ile tanıştıktan sonra doğuya yapacağı seyahatlere çıkmadan önce d'Herbelot'un yanında kalarak ondan doğu dilleri ve kültürleri hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalıştığını ifade eder. 1655 tarihinde Roma'dan hareket ederek önce Malta'ya gidip orada beş ay beklemiş ve daha sonra 1655 tarihinde dokuz ay kaldığı İstanbul'a varmıştır. Türkiye, Türkler, yaşam tarzı ve kültür hakkında bilgi edinmeye çalışmış, 1656 tarihinde İstanbul'dan ayrılarak sırayla Bursa, İzmir ve bazı Ege adalarını gezdikten sonra Kudüs'e gitmiştir. Thevenot'un bu gezisi 1659 yılında Paris'e giderek son bulmuş ve seyahati sırasında gördüğü ve not aldığı izlenimlerini yayına hazırlamıştır. Ancak İstanbul'da kaldığı sürece doğuya olan merakı arttığı için bu sefer ikinci kez Ekim 1661 yılında seyahate çıkmış ve Mısır, Filistin, Irak, Hindistan ve İran'a giderek bu merakını gidermeye çalışmıştır. Daha 34 yaşındayken 1667 yılında Hindistan dönüşü İran'da Tebriz yakınlarında vefat etmiştir. Türkçe, Arapça ve Farsçayı iyi bilen Thévenot, çalışkan, keskin bir gözlemci ve botanik tutkunudur. Ayrıca Thévenot kahveyi çok sevmiş ve kahve tohumlarını Fransa'ya ilk götüren kişi olmuştur (Yemez, 2020).

Resim 5. Jean Thévenot (1633-1667)

(Kaynak: https://it.wikipedia.org/wiki/Jean_de_Th%C3%A9venot)

4.2. Thévenot Seyahatnamesi

Thévenot'nun izlenimlerinin kitap halinde ilk bölümünün Paris'te 1665 yılında, ikinci ve üçüncü bölümlerinin 1674 ve 1684 yıllarında basıldığını ancak ilk kez 1689'da bu üç bölümün Paris'te tek bir kitap olarak yayımlandığını ifade eden Agiş (2019), 1727 yılında bakır gravürlerle süslendikten sonra tekrar bu üç bölümün tek bir kitap olarak Amsterdam'da yayınlandığını belirtir. Doğu seyahatnamelerinin kaynakçası çıkarıldığında, 15. yüzyıldan 18. yüzyıl sonuna kadar yaklaşık altı yüz eser bulunduğunu dile getiren Stefanos Yerasimos, bütün bu eserler arasında Jean Thévenot'nun öne çıkmasının nedeninin, kendi döneminin belki de "ortalama seyyah" imgesine en uygun kişi olması olduğunu belirtir.

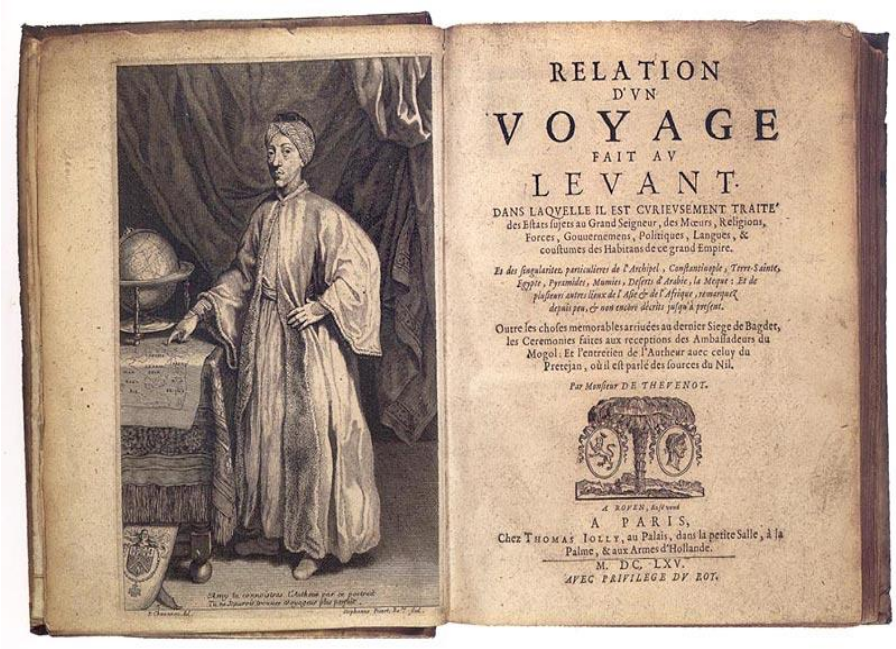
RELATION
D'VN
VOYAGE
FAIT AV
LEVANT.
DANS LAQVELLE IL EST CVRIEVSEMENT TRAITÉ
des Eſtats ſujets au Grand Seigneur, des Mœurs, Religions,
Forces, Gouuernemens, Politiques, Langues, &
couſtumes des Habitans de ce grand Empire.
Et des ſingularitez particulieres de l'Archipel, Conſtantinople, Terre-Sainte,
Egypte, Pyramides, Momies, Deſerts d'Arabie, la Mecque: Et de
pluſieurs autres lieux de l'Aſie & de l'Afrique, remarquez
depuis peu, & non encore decrits juſqu'à preſent.
Outre les choſes memorables arriuées au dernier Siege de Bagdet,
les Ceremonies faites aux receptions des Ambaſſadeurs du
Mogol: Et l'entretien de l'Autheur auec celuy du
Preteſan, où il eſt parlé des ſources du Nil.
Par Monſieur DE THEVENOT.
A ROVEN, Se trouue
A PARIS,
Chez THOMAS IOLLY, au Palais, dans la petite Salle, à la
Palme, & aux Armes d'Hollande.
M. DC. LXV.
AVEC PRIVILEGE DV ROY.

Resim 6. *Thévenot Seyahatnamesi*'nin iç kapağı

(Kaynak: https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/the-library-of-a-greek-bibliophile-travel-books-aldines-and-an-important-quran/thevenot-relation-dun-voyage-fait-au-levant-1663)

Yerasimos'a göre, Jean Thévenot – iki adının arasında, Fransız adlarında o kişinin soylu sınıfından geldiğinin göstergesi olan "de" ekinin bulunması, yazarın özentisinden kaynaklanmaktadır (2009, s. 12). *Thévenot Seyahatnamesi*'nin giriş bölümünde Yerasimos (2009, s. 30) ayrıca şu bilgilere yer vermektedir:

> Seyahatnamesinin birinci cildinin, yani bu kitapta yer alan metinleri içeren cildin başında koruyucusu Madame Faret için yazdığı ithaf notuna bakılacak olursa, Thévenot başından geçenleri yazmaya geri döndükten epey sonra karar vermiştir. Yine de kullandığı terimlerin ve naklettiği olayların kesinliği, seyahat sırasında bol bol tuttuğu notlardan yararlandığını göstermektedir. O halde eser, 1663'te ikinci seyahatine çıkmadan hemen önce tamamlanmış olmalıdır. Bu yüzden Thévenot 1665'te basılacak kitabını hiç göremeyecek, çünkü İran'ı ve Hindistan'ı ziyaret ettikten sonra, bu ikinci seyahatten dönerken yolda ölecektir. Bu birinci cildin ikinci baskısı, aynı yıl Rouen'de yapılır. İkinci seyahatname iki cilt halinde çıkar. İran seyahatinin anlatıldığı birinci cilt 1674'te, Hindistan'a ilişkin ikincisi ise 1684'te basılır. Bütün ciltlerin İngilizce baskısı 1687'de yayımlanır. Son olarak da tüm eser 1727'de Amsterdam'da beş cilt halinde Fransızca olarak basılır. En son eksiksiz baskı budur.

Ali Berktay tarafından çevrilen Thévenot seyahatnamesinde, Türkiye coğrafyası ve Türk toplumu hakkında oldukça detaylı bilgilere yer verilmektedir. Birinci bölüm "Seyahat etme niyeti" başlığı taşımakta ve İstanbul'un konumu, Ayasofya, Süleymaniye ve Sultanahmet, İstanbul'un o dönemdeki önemli semtleri, Türklerin fiziki görünümleri, kıyafetleri ile örf ve âdetleri, hamamlar, yeme-içme alışkanlıkları, Ramazan ve bayram gelenekleri, dinî uygulamaları, Türklerin hayırseverliği, Türklerde evlilik ve ölüm, Bursa kenti, İzmir kenti ve bunların yanı sıra Sakız adası, Patmos, İğneada, Santorini, Sisam ve Rodos adaları gibi bilgiler içermektedir.

"İskenderiye" başlığını taşıyan ikinci bölümde, İskenderiye, Kahire, Mekke, hac uygulamaları, Mekke ve Medine, Habeşistan, Mısırlıların âdetleri ve Tunus hakkında bilgilere yer verilmektedir.

5. BULGULAR VE ANALİZ

Daşçıoğlu, *Tübitak Ansiklopedisi*'nde "imge" sözcüğünü şöyle tanımlamaktadır: "Resim, hayal, zihindeki görsel canlandırma, hayal gücünün yarattığı temsil, duyularla algılanan şeylerin zihindeki izi, herhangi bir şeyin genel izlenimi, nesnenin zihinde dönüştürülmesi, yeniden üretilmesi." Görüldüğü üzere imge, sadece görüneni değil, aynı zamanda hayal gücünün yarattığı unsurları da kapsamaktadır. Ancak bunu yaparken duyularla algılanan şeyler, zihinde dönüştürülmekte ve yeniden üretilmektedir. Seyahatnameler, genellikle herhangi bir şeyin genel izlenimini yansıttığı oranda nesnel olabilmektedir ancak özellikle Orta Çağ seyahatnameleri incelendiğinde, ifadelerde öznelliğin de yer aldığı görülmektedir.

Orta Çağ Fransız seyahatnamelerinde, Türkler hakkında oldukça kapsamlı bilgilere rastlanmaktadır. Bazı seyahatnamelerde Türk imgesi bazı yönlerden olumlu olarak yansıtılmasına rağmen olumsuz öğelerin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu çalışmada incelediğimiz seyahatnamelerde Türkler ve Türk kültürü ile ilgili elde ettiğimiz bulgular şu şekildedir:

5.1. Tavernier Seyahatnamesi'nde Türk İmgesi

Tavernier'nin, seyahatnamesinde yazmış olduklarının, "Doğu despotizmi" fikrinin ve bundan kaynaklanan Batı'nın üstünlüğü düşüncelerinin üzerinde yükseldiği temellerden birini oluşturduğu söylenebilir, zira Batı, daha Rönesans'tan başlayarak Antikçağ serabına kendini kaptırmıştır. Okumuş oldukları eserlerde Antikçağın ne kadar parlak olduğunu kafasında canlandıran Batılı bir aydın, buraları yerinde görmeye gittiğinde, harabelerin sefil köylülerle çevrildiğini görüp bunun suçunu barbarlarda, Türklerde ve Araplarda olduğu sonucuna varmaktadır.

Tavernier Tokat şehrinde kervansarayların civarında bulunan kiralık özel odalardan söz ettiği sayfalarda bazı Türklerin kötü yürekli olduğu ve hırsızlık yaptığını vurgulamakta ve şu ifadelere yer vermektedir:

> Bu özel odalara yerleşince, gönlünüzce şarap içme ve seyahatin geri kalanı için de yedeklik biriktirme, bu arada da dostlarınızla eğlenme özgürlüğüne kavuşuyorsunuz. Oysa kimi kötü yürekli Türklerin zaman zaman tüccarları gözetleyip, keselerinden bir şeyler aşırmak için bir pundunu kolladıkları kervansaraylarda bu tür eğlenceler düzenlemek çok güç (Tavernier, 2006, s. 52).

Oysa Sönmez (2007, s. 280), kervansarayların, askeri bakımdan haiz oldukları ehemmiyet dışında, ticarî siyaset icabı olarak iki önemli gayeyi göz önünde bulundurmak suretiyle inşa edildiğini ve birinci amacın, zengin ticari emtia nakleden kervanlara, hudut civarlarında düşman çapullarından, göçebe ve eşkıya

baskınlarından koruyacak emniyetli konak yerleri sağlamak olduğunu ve bu nedenle de buraların müstahkem surlarla çevrili, surları üzerinde kule ve burçlar inşa edilmiş, kapıları demirden yapılmış ve bu suretle her türlü tehlikelere karşı koyabilecek bir müdafaa tertibatıyla teçhiz edildiklerini ifade eder. Bu çerçeveden bakıldığında, Tavernier'nin bu konuda öznel davranarak Türkler hakkında olumsuz bir kanaate vardığı ifade edilebilir.

Hayırseverlik Türklerin en önemli vasıflarından biridir. Tavernier, seyahatnamesinde Türklerin hayırseverlik konusundaki özelliklerine dikkat çekerek şu ifadelere yer verir:

> Altı saat yürüyerek büyük bir ovayı aştıktan sonra, bataklık bir yerdeki küçük bir köyün yakınında konakladık. Birçok başka şeyin yanı sıra bu yolda ve daha birçok yolda Türklerdeki hayırseverlik geleneğini gösteren dikkat çekici bir şey var: Akarsulara uzak kalan büyük yolların çoğunda sarnıçlar yapmışlar; yağmursuz geçen yıllarda, yolcular için yakın köylerden buralara su getiriliyor; eğer böyle yapılmazsa yolcular çok sıkıntı çekerler (Tavernier, 2006, s. 126).

Görüldüğü üzere Tavernier, Türklerin hayırseverlik yönünden bahsederken olumlu bir izlenim ortaya koymaktadır. Hayırseverlik, Arapça "iyi, güzel, ihsan, matlup" anlamlarına gelen *hayır* ile Türkçe "karşılık ummadan gösterilen ilgi, duygu" anlamındaki sevmekten oluşmuş "iyilik yapmak, iyi olmak, iyiliği ve faydalı işler yapmayı benimsemek" anlamlarında kullanılan bileşik sözcüktür (Çelik, 2022). Tarih boyunca Türklerde hayırseverlik ve başkalarına yardım etme anlayışı her dönemde kendini göstermiştir.

Tavernier, ortaya koyduğu izlenimlerinde, padişahın, bir paşanın ya da eyaletteki bazı ileri gelenlerin kellesini almak istediğinde bunu adeta keyfi olarak ve kolayca yapabiliyormuş gibi bir tablo çizmekte ve bu durumu, "*padişah paşanın ya da eyaletteki kimi ileri gelenlerin kellesini almak istediğinde, bir kapıcıyla yeniçeri ağasına bir ferman gönderir ve hükümlüyü hisara çağırmasını ister. Bunun anlamı ölüm kararının alınmış olmasıdır ve idam cezası hemen oracıkta uygulanır*" (Tavernier, 2006, s. 60) ifadeleriyle dile getirmektedir.

Katgı (2013, s. 85-86), altı asırlık Osmanlı tarihinin, yerli ve yabancı birçok yazar tarafından kanla tasvir edildiğini ve üç kıtaya yayılmış bir cihan imparatorluğunun neredeyse bütün devirlerinin idamlarla betimlendiğini belirterek Osmanlının barbarlığı, gaddarlığı ve katledilen insanlara vurgu yapıldığı çoğu popüler tarzda binlerce yerli ve yabancı eser yayınlandığını ve bu eserlerin bir kısmında ideolojik ve peşin hükümlü yaklaşımların hakim olduğunu, bunları yazanların, Osmanlı tarihini kanla tasvir etmelerinin haksız ve oldukça ağır ithamlar olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade eder. Bu tür ifadelere seyahatnamelerde de sıkça rastlanmakta olduğu ayrı bir gerçektir.

Tavernier seyahatnamesi incelendiğinde, Türkler hakkında çok fazla bilgiye yer verilmediği rahatlıkla görülebilmektedir. Anlatılan güzergâhlar, daha çok kervan yolları ve bu yollar üzerinde yer alan kervansaraylardır. Tavernier'de anlatılan gelenek ve görenekler, daha çok kervancıların ve tahsilat yapan görevlilerin gelenek ve göreneklerdir. Yerasimos'un ifadesiyle, "*metinde ürünlerden, özellikle de ürünlerin dolaşımında söz ediliyorsa da onları üreten insanlar pek ortada görünmez. (...). Tüccarın daha çok ilgilenmesi gereken zanaatkârlar da pek iyi işlenmemiştir*." Tavernier'nin, seyahatnamesinde yalnızca Ermenilerle ilgilendiği ancak İranlılara, Yahudilere ve aynı zamanda zanaatkârlara, çarşılara ve kırsal kesimdeki üreticilere değinmediği görülür. Burada göz ardı edilmemesi gereken husus, Tavernier'nin bir tüccar olduğu, filozof veya edebiyatçı olmadığıdır. Dolayısıyla anlattıklarının tamamen bir tüccar bakış açısıyla yazılmış olduğu göz ardı edilmemelidir.

5.2. Pierre Belon Seyahatnamesi'nde Türk imgesi

Pierre Belon Seyahatnamesi'nde, *Tavernier Seyahatnamesi*'ne kıyasla Türklerden ve geleneklerinden daha fazla söz edildiği görülmektedir. Bu eser, daha önce de belirttiğimiz gibi, seyahatnamenin Türkiye coğrafyası ile ilgili sınırlı bir çevirisidir. Türkiye coğrafyası dışında kalan yerlerin anlatıları bu çeviride yer almamaktadır. Seyahatnamede Türkler ve gelenekleri ile ilgili oldukça detaylı bilgilere yer verilmektedir.

Kervansaraylardan söz ederken, Türklerin hayırsever olduklarına dikkat çeken Belon, oldukça olumlu bir düşünce taşımakta ve şu ifadelere yer vermektedir:

> Bu hayır işlerinden fazilet sağlamak düşüncesiyle güzel bir köprü, iyi bir kervansaray ve kervansaraya bitişik bir cami, camiye de bitişik bir hamam gibi herkese açık hizmetlerde bulunmak için muhtelif çabalara girişirler. Ve bütün bu kurumlarda hizmet edecek olan görevlilerin geçimlerini ve orada yakılacak odunu sağlamak, dua okuyacak ve ayin yapacak din adamları,

> camilerde yakılacak yağ ile mutfak için zaruri diğer şeyler ve yolculara yemek hazırlayanların ödemeleri gibi zaruri masrafları karşılamak üzere para harcarlar." (Belon, 2020, s. 21).

Selçuklu Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, vakıf müessesesinin bir kat daha arttığını ve Selçuklulardan sonra orta çıkan diğer Türk-İslâm devletlerinin idareleri altındaki bölgelerde vakıf müessesesinin büyük oranda geliştiğine işaret eden Yüksel (1999, s. 48), tarihimizde vakıf yoluyla yapılan hizmetlerin, eğitim ve öğretim hizmetleri, kültür hizmetleri, yapım, bakım ve restorasyon hizmetleri, dinî hizmetler, sağlık hizmetleri, hayır işleri ve sosyal yardım hizmetleri, güvenlik hizmetleri, ulaşım hizmetleri, temizlik hizmetleri, turizmi teşvik mahiyetindeki hizmetler, ekonomik hizmetler ve şehircilik hizmetleri olarak sınıflandırılabileceğini ifade eder. Belon'un olumlu izlenimler edindiği ve dile getirdiği bu hizmetler hayrî ve sosyal yardım hizmetleri kapsamında yürütülen faaliyetler olup Türk milletinin en güzel özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Belon, Türklerin hayırseverliği konusuna değinirken, Türklerin ayrımcılık yapmadan herkese eşit davrandığını şu cümlelerle dile getirmektedir:

> Kervansarayın çorbası pişince de ondan isteyen herkes çanağını alıp gider. Türkler çorbalarını muhtelif isimlerle andıklarından yolculara sadaka kabilinden verdikleri yemekleri açıklamanın münasip olduğunu düşündüm. Buraya gelen hiç kimse, ister Yahudi, Hıristiyan, ister putperest ya da Türk (Müslüman) olsun geri çevrilmez. Karşılıksız olarak en çok *trachana* (tarhana) ya da *bohour*t (kurut) veya *afcos* (mercimek) veya pirinçten yapılmış çorbalar verilir (Belon, 2020, s. 22).

Belon, kullandığı bu olumlu ifadelerin ardından Türklerin soygunculuğundan bahsederek şu ifadelere yer vermektedir:

> Meriç nehri üzerinde köprü olmadığından karşıya tekneyle geçmek gerekir. Bu ülkenin âdetine göre bir adam at yüküyle birlikte geçerken tekneye sadece bir *asper* (akçe) öderken, rehberim ve kendim için on beş akçe ödemem gerekti; çünkü Türkler kendilerini yabancılara karşı avantajlı hissettiklerinde onları ellerinden geldiğince soyup soğana çevirecek kadar açgözlüdürler, beriki ise onların taleplerini ödemek zorundadır. Türklerin bu haraç hırsı o kadar güçlüdür ki, para sızdırmak için ufak bir fırsatları olsa babalarını bile soyarlar (Belon, 2020, s. 31).

Belon, burada "Türkler" ifadesini kullanmakla haksız bir ithamda bulunmakta ve münferit bir olayı bütün Türklere mal ettiği düşünülmektedir. Zira her toplumda kötü insanlardan daha fazla iyi insan vardır ve bu ifadesiyle Belon'un, ön yargılı bir yaklaşım sergilediği ifade edilebilir.

Belon (2020, s. 58), hayvan hakları ilgili olarak Türkler hakkında, "*hayvanlara son derece nazikçe yaklaşmaları ve bunları hemen hemen ehlileştirmeleri şaşılacak bir şey, misk kedilerine de böyle yapıyor, onların binanın etrafında kediler gibi evcil şekilde dolaşmalarına izin veriyorlar*" ifadelerine yer vererek, Türk toplumunun bu konuda hem şefkatli hem de usta olduklarına vurgu yapmaktadır. Hayvan hakları konusunda Türklerin böyle davranması oldukça olağan bir durumdur zira İyison (2026, s. 1), Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, hayvanların dövüştürülerek eğlence aracı yapılmasını, canlı hayvanların hedef haline getirilmesini ve bu şekilde eziyet edilmelerini kesin olarak yasakladığını vurgulayarak, İslâm'ın, yalnızca kurban, av veya tehlikeden korunma gibi zorunlu durumlar dışında hayvanların öldürülmesini caiz görmediğini, gereksiz yere öldürülen hayvanların ahirette davacı olacağını bildirdiğini ifade eder ve Hz. Peygamber'in, yavru hayvanlara ve yumurtalara dahi dokunulmamasını istediğini, hayvan neslinin bozulmasına veya tükenmesine sebep olacak her türlü müdahaleye karşı çıktığını belirtir. Dinî inancın her alanda kendini hissettirdiği o dönemde Türklerin bu vasıflara sahip olmalarının şaşılacak bir durum olmadığı ifade edilebilir.

Rodos'u ziyaret ettiği sırada karşılaştığı Türk askerleri hakkında oldukça olumlu izlenimler edinen Belon, bu konudaki düşünceleri şöyle dile getirmektedir:

> Türk askerlerinin Rodos kapılarında görev başında nasıl muhafızlık ettiklerini gözlemleyerek Türk birliklerinin büyük vakarını ve itaatkârlığını yazma fırsatını da buldum, zira her ne kadar şehrin kapılarında büyük bir dikkatle muhafızlık eden yirmi ya da otuz adam varsa da bunlar öyle büyük bir sessizlik ve tevazu içinde bulunurlar ki, orada hiç kimse olmasa çıkacak gürültüden daha azı çıkar; bunlar savaş erbabından ziyade sıradan zanaatkârlara benzerler (Belon, 2020, s. 99).

Ayrıca Türklerin ne kadar yiğit ve vakur olduklarını belirterek duyduğu hayranlığı şu ifadelerle ortaya koymaktadır:

> Türkler, yiğitliği bizim gibi tarif etmezler; zira Avrupa'da bir adam savaşmaya her zaman hazırsa ve gözleri cesurca bakıyorsa, yara izleri varsa, küfürbazsa, ateşliyse ve de meydan okuyorsa yiğit diye görülür ve başka türlü bir adam diye takdir görür. Ama Türkler barış zamanlarında vakur hareket ederler, silahlarını evlerine bırakır ve barış içinde yaşarlar, şehirde dolaşırken palalarını kuşandıkları hiç görülmez; ama savaşa gittiklerinde bıçakları ne zaman gerekli olsa hazırdır, yiğitliklerini düşmana karşı gösterirler, asla kendi aralarında dövüştükleri görülmez (Belon, 2020, s. 152).

Osmanlıların fethettiği birçok bölgede hayatını sürdüren gayr-i Müslimlere, İslam dinine girmeleri yönünde baskı uygulamadığını, bilakis onların din ve vicdan hürriyetlerini de koruma altına aldığını belirten Yiğitoğlu (2013, s. 25), Galata Cenevizlilerine ve Balkanlar'daki ruhbanlara verilen amannamelerin, Osmanlı'da din ve vicdan hürriyetinin ve bu hakkın korunduğuna dair en açık örnekler olduğunu ifade etmektedir. Belon (2020, s. 139), Türklerin bu konuda ne kadar hoşgörülü olduklarının altını çizmekte ve bunu şu ifadelerle dile getirmektedir:

> Türkiye'de yaşayan bütün Hıristiyan dinlerinin kendi kiliselerine sahip olmalarına müsaade edilir, zira Türkler kimseyi kendi usullerince yaşamaya zorlamazlar, herkes kendi inancına uygun yaşayabilir. Padişah olanca azameti içinde bunu her zaman gözetir, bir ülkeyi fethettiğinde kendisine itaat edilmesi, haraçlarının ödenmesi onun için yeterlidir, bu yüzden insanların ruhlarına karışmaz.

Seyahatnamenin ilerleyen sayfalarında yine bu konuya temas eden Belon (2020, s. 170), Türklerin bu konudaki hoşgörülü yaklaşımını, "*Hiçbir Hıristiyan zorla Türk (Müslüman) yapılmaz, ama hür iradesiyle Müslüman olmak istiyorsa da büyük bir itibar gösterilir. Ama zorla, mesela hayatlarını kurtarmak için Müslüman olanlar daha az itibar görürler*" ifadeleriyle vurgular.

Belon (2020, s. 151), Türklerin paraya tamah ettiklerini ve adeta paraya taptıklarını vurgular ve bu düşüncesini, "*Türkler tabiatları itibariyle pek tamahkârdır ve paraya tapar; en büyük servet ve ticaretleri de nakit paraya dayanır. Alım ve satımlar için kanuni anlaşmaları yoktur, dolayısıyla dava açıldığı da olmaz; zira bir şey alıp sattıkları zaman bedelini peşin öderler*" şeklinde dile getirir. Belon'un seyahati sırasında karşılaştığı münferit bazı örneklerden yola çıkarak böyle düşündüğü ifade edilebilir zira kaynaklar incelendiğinde, Osmanlı'da alışverişin katı ahlak kurallarına bağlı olduğu, lonca teşkilatlarının belirlediği sabit fiyatlar ve mahalle pazarlarından büyük bedestenlere kadar uzanan çok kültürlü bir yapıya dayandığı ve ticaretin merkezinde Ahi kültürü ve güvenilirliğin yer aldığı rahatlıkla görülmektedir.

Belon (2020, s. 151), Türk aile yapısı hakkında olumsuz fikir beyan etmekte ve bununla ilgili olarak "*Dolayısıyla, Türkiye'de aile münasebetlerinde Avrupa'da olduğu gibi büyük önem verilmez, akrabalar arasında sevgi de azdır*." ifadelerine yer vermektedir. Bu konuda Kurt (2012, s. 133), Osmanlı'da ailenin ne kadar önemli bir kurum olduğunu vurgulayarak, Osmanlı'da aile kurumunun, büyük ölçüde İslam hukuk ilkelerine göre düzenlendiğini söylemenin mümkün olduğuna ve akraba ilişkilerinin yoğunluğuna dikkat çekmektedir.

Türklerin dünyadaki en temiz insanlar olduklarına vurgu yapan Belon (2020, s. 185), eski Roma ile karşılaştırarak, Türlerin temizlik anlayışının altını özellikle çizmektedir:

> Tıpkı eski devirlerde Roma'da hamamlardan ve tapınaklardan daha muhteşem binaların olmadığı gibi, İstanbul'da ve Türkiye'nin başka yerlerinde de camiler ve hamamlardan daha zarif bina yoktur. Eğer böyle çok hamam olmasaydı, Türk erkeleri ve kadınları utanç verici şekilde kirli ve bitli olurlardı, ama hamamlar olduğundan bunlar dünyadaki en temiz insanlardır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde zanaat, bir işi elle yapmak veya bir ürünü üretmek anlamına gelmektedir ve Osmanlı Devleti'nin geniş coğrafyasında yer alan farklı bölgelerde çeşitli zanaatlar icra edilmiştir. Bu zanaatlar arasında dokuma, halı dokuma, ipek dokuma, kumaş dokuma, deri işleme, metal işleme, mobilya yapımı, cam işleme, halı dokuma, nakış işleme gibi konular yer almaktadır. Osmanlı döneminde zanaatlar önemli bir rol oynamıştır. Zanaatlar, Osmanlı Devleti ekonomisinde önemli bir yere sahiptir ve zanaatlar genellikle aileler arasında veya zanaatkarlar oluşmuş olan zanaatkarlar toplumları arasında sürdürülmüştür. Belon (2020, s. 198), terziler, ayakkabıcılar, semerciler, kasap ve diğer meslek mensupları hakkında edindiği izlenimleri, seyahatnamesinde övgüyle dile getirmektedir. Terzilerle ilgili olarak;

> Ayrıca Türkiye'deki terzilerin yaptıkları kıyafetler Avrupa'da yapılanlarla karşılaştırılacak olursa işlerini Latin ülkelerindeki terzilerden daha iyi ve daha zarif gördüklerini de söyleyeceğim, Avrupa'daki terzilik onların işçiliği yanında beceriksiz kalır. Kısacası Türkler, bütün işlerinde öyle ustalıkla dikiş yaparlar ki dikiş izi görünmez bile; işçilikleri öyle iyidir ki kimse bir hata bulamaz"

ifadelerine yer vererek Avrupa'daki terzilerle kıyaslamakta ve Türk terzilerinden övgüyle söz etmektedir. Belon (2020, s. 199), ayakkabıcı ve semercilerin de işlerini çok iyi yaptıklarını belirtir ve "*Türk ayakkabıcı ve semerciler deriyi öyle ustalıkla işlerler ki kimse onlardan daha iyisini yapamaz*" diyerek bu konudaki olumlu izlenimlerini ortaya koymaktadır. Yine "*Türkiye'dekilerden daha ustalıkla et hazırlayan başka kasap bilmiyorum*" (Belon, 2020, s. 201) şeklinde ifade ederek kasapların ne kadar usta olduklarına; "*Türkler ister mermer ister cam ister ağaç olsun, kakma işlerinde bütün diğer milletlerden üstündürler*" (Belon, 2020, s. 205) diyerek de Türklerin kakma işlerinde diğer milletlerden daha üstün olduklarına vurgu yapmaktadır.

5.3. Thévenot Seyahatnamesi'nde Türk İmgesi

Jean Thévenot da, seyahatnamesinde Türkler hakkında hem olumlu hem de olumsuz birtakım yargılara ulaşmaktadır. Seyahatnamenin giriş bölümünde, Setefanos Yerasimos (2022, s. 11), Thévenot'nun Osmanlı coğrafyasına, Osmanlının 'Duraklama Devri' denilen 17. yüzyılın ortalarında girdiğini ve İstanbul'da dokuz ay kaldığını, bu dönemin anlatılarını da üç bölümde ele alarak birinci bölümde kenti betimlediğini, ikinci bölümde Türklerin örf ve âdetlerini anlattığını ve son bölümde de tarihî ve idarî bilgilere yer verdiğini belirtir. Thévenot, örf ve âdetlerinden söz ederken oldukça olumlu betimlemelere yer vermekte ve *"Türkler genellikle güzel endamlıdır, gövdeleri mütenasiptir; öteki Avrupa ülkelerinde sık rastlanan kusurlar onlarda pek görülmez: hiçbir kambur yoktur, topal sayısı azdır ve Türk gibi kuvvetli deyişi boşuna söylenmemiştir; çünkü çoğu kuvvetli ve sağlam yapılıdır…*(Thévenot, 2022, s. 63) ifadelerini kullanarak Türkleri Avrupa'daki insanlarla karşılaştırmakta ve Türklerin görünüşlerinin daha iyi olduğu ve daha sağlıklı oldukları sonucuna varmaktadır.

Türklerin temizlik açısından ne kadar ileri olduklarını belirten Thévenot'nun da Belon ile aynı düşünceleri paylaştığı görülmektedir: "*Türkler sağlık açısından olduğu kadar bedenlerini temiz ve zinde tutmak için de sık sık hamama giderler. Bunun için şehirlerinde birçok hamam bulunur ve en kötü köyde bile en az bir hamam mutlaka vardır* (Thévenot, 2022, s. 65). Çağrıcı, İslâmiyet'in bedenle ruh arasında kurduğu ilişkinin sonucu olarak her yönüyle temizlik konusuna Kitap ve Sünnet'te, Hz. Peygamber'in uygulamalarında, İslâmî kaynaklarda büyük önem verildiğine ve bu sayede bir temizlik kültürü oluştuğuna dikkat çeker ve çeşme, hamam, kuyu, sarnıç gibi temizlik, su ve bunlarla ilgili tesislerin, İslâm medeniyetinin en belirgin unsurlarından olduğunu ve bedenî temizliğin ibadetlerle ilgisi dolayısıyla temizlik bahsi fürû-i fıkhın başlıca konuları arasında yer aldığını belirtir (2011, s. 427-428). O dönemde temizlik konusuna bu kadar önem verilmesinin, Türklerin inançları ile de doğrudan alakalı olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

Türklerin kanaatkâr olduklarına ve yemek konusundaki hassasiyetlerine vurgu yapan Thévenot, "*Türkler görkemli ziyafetler vermezler ve bir Türkün servetini ziyafet sofralarında çarçur ettiği yönünde dedikodular hiç işitilmez; aza kanaat ederler ve iyi bir aşçı bu memlekette pek iş yapamaz, çünkü herkes yemek pişirmeyi bilir* (Thévenot, 2022, s. 68) şeklinde belirterek Türklerin yemek konusundaki anlayışlarından övgüyle söz eder.

Batıda yaygın olarak görülen kendileri dışındaki toplumları küçük görme anlayışı, Thévenot seyahatnamesinde özellikle din konusunda kendisini yoğun bir şekilde hissettirmektedir. Thévenot, Türklerin dinî inanışları ile ilgili aşağılayıcı ifadelere yer vermekte ve bu konuda şu ifadeleri kullanmaktadır:

> Türklerin dini öylesine aptallıklar ve saçmalıklarla doludur ki, Müslüman sayısının bu denli çok olması gerçekten hayret vericidir; şayet kulak vermek isteselerdi, onları bu kadar katı bir din yasasından vazgeçirmek zor olmazdı , ama onlar kulakları olup da işitmek istemeyen gönüllü sağırlar gibidirler; bu nedenle Muhammed onlara iyi bir düzen kurmuştur (Thévenot, 2022, s. 76).

Yine aynı konudaki görüşlerini sürdüren Thévenot, İslam'ın vahiy yoluyla gelmediğini, uydurma bir din olduğunu ispatlama çabasını seyahatnamesinde şu ifadelerle ortaya koymaktadır:

> Sadece Arap ve ümmi olan (çünkü Türkler bile okuması yazması olmadığını itiraf etmektedirler) Muhammed'in Sergius adında, manastırından ayrılmış bir Yunan papazıyla bir araya geldiğini söylemekle yetineceğim, bir şeyler bilen bu keşiş, dinin temellerini ona (Muhammed'e) attırdı.

> Kur!an'ı yazmak için Eski ve Yeni Ahit'ten karmakarışık bir biçimde yararlandı; amacı hem Yahudileri hem de Hıristiyanları yanına çekmekti (Thévenot, 2022, s. 77).

Thévenot (2022, s. 83), Türklerin sünnet âdetine de değindiği seyahatnamesinde, sağlık açısından faydalarını görmezden gelerek bu konuda da aşağılayıcı ifadelere yer vermektedir:

> Muhammed dinini kurduğunda, daha önce de belirttiğimiz gibi, Yahudi ve Hıristiyan dinlerini kendine örnek aldı ve bunların her birinde bir insanın Yahudi veya Hıristiyan yapılmasını sağlayan bir intisap kuralı, yani birinde sünnet diğerinde vaftiz töreni olduğunu görünce, o da kendi dini için benzer bir kural koymaya karar verdi ve bu ikisi dışında bir şey bulamayınca, en kadim gelenek olarak sünneti seçti, çünkü Müslümanlar kapçığı kesilmiş bir erkeğin üremeye daha uygun hale geldiğine inanırlar (Thévenot, 2022, s. 83).

Dr. Dağıstan Altuğ, sünnet konusuna değindiği web sayfasında şu ifadelere yer vermektedir:

> *Sünnet* kelime olarak Arapça kökenli olup, adet, yol, davranış anlamına gelmektedir. Erkek çocuklar için ya da erkek çocuk sahibi olan aileler için sünnet adeta bir mutluluk ve gurur abidesidir. Küçük yaştaki erkek çocukların biraz korku, biraz heyecan içerisinde gerçekleşen bu adet aslında erkek çocuklarının toplumsal hayatta daha huzurlu, daha sağlıklı hissetmesini sağlamaktadır. Sünnetle ilgili pek çok teori bulunmakta ise de, tam olarak nerede, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı bilinmemektedir. Sünnet, yazılı tarihten önce başlamıştır. Uygulamanın kaynağı, tarihin derinliklerinde kaybolmuştur. Erkeklerin sünneti Yahudi inancında dinen mecburidir, pek çok Müslüman topluluğu ve bazı Hıristiyan topluluklarında ise gelenekselleştirilmiştir. Erkek sünneti ABD, Türkiye, Güney Kore ve Filipinler'de de uygulanmaktadır. Her yıl 13 milyondan fazla erkek çocuğu sünnet edilmektedir.

Bu açıklamalara bakıldığında, sünnet uygulamasının sadece Müslümanlarda değil, başka toplumlarda da görüldüğü ve tarihinin çok eski zamanlara dayandığı anlaşılmaktadır. Sünnet konusu, Thévenot'nun belirttiği gibi, Hz. Muhammed tarafından kural olarak konmuş ve sadece dinî gerekçelerle yapılan bir uygulama olmayıp, tıbbî yönünün de ayrı bir öneme sahip olduğunun altı çizilmelidir.

Thévenot, Türklerin çok hayırsever olduklarını ve Türk, Hıristiyan veya Yahudi olmalarına aldırmadan herkese yardım ettiklerine işaret eder. Bu hayırseverliğin sadece insanlarla sınırlı olmayıp hayvanlara da aynı yardımseverliklerini gösterdiğini belirten Thévenot bu konuda şu ifadelere yer vermektedir:

> Hayırseverlikleri hayvanlara ve kuşlara kadar uzanır ve her pazar toplandığında pek çok kişi kuş satın alıp onları azat eder. (…) Her gün elleri kolları et dolu adamların yapılan bağışa göre köpekleri ve kedileri çağıra çağıra dolaştığını ve bu hayvanlar etrafına toplandığında onlara parça parça et attığını görmek keyif vericidir. Burada Türklerin hayvanlara merhametine ilişkin yüz örnek anlatabilirim (Thévenot, 2022, s. 97).

Türk kadınlarının güzelliğine vurgu yapan Thévenot, Türkiye'de kadınların endamlı ve kusursuz olduklarını belirtir:

> Türkiye'de kadınlar genellikle güzeldir, endamlıdır ve kusursuzdur, çok beyaz tenli olurlar, çünkü dışarı az çıkarlar ve çıktıklarında da örtünürler. Doğal güzelliklerini kendi hünerleriyle de artırırlar, çünkü kaşlarına ve göz kapaklarına sürme çekerler. Tırnaklarına da kına adı verilen kahverengi-kırmızı bir boya sürerler. Son derece temiz ve tertiplidirler, haftada en az iki kez hamama gittikleri için gövdelerinde ne kir ne de kıl olur (Thévenot, 2022, s. 105).

Türkler hakkında genel olarak olumlu izlenimlere sahip olan Thévenot, onların iyi insanlar olduklarını ve bu konuda Avrupalıların yanlış düşündüğüne dikkat çeker: "*Hıristiyan dünyada pek çok kişi Türklerin büyük şeytanlar, barbarlar, imansız kişiler olduklarına inanırlar, ama onları tanıyıp konuşmuş olanların duyguları bundan çok farklıdır; çünkü Türklerin iyi insanlar olduklarına ve Tabiat'ın bize en önemli buyruğu olan, 'kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma' kuralına gayet iyi uyduklarına kuşku yoktur*" (Thévenot, 2022, s. 109). Ancak bu noktada, Thévenot, doğuştan Türk olanları kastettiğini özellikle vurgulamaktadır.

Seyahatnamesinde Türklerin kötü yönlerine de değinen Thévenot (s. 110), çok çalımlı olduklarını, kendilerini diğer bütün milletlerden üstün gördüklerini, kendileriyle aynı dinden olmayan Yahudileri ve Hıristiyanları hor gördüklerini ve Hıristiyanlara genellikle köpek diye hitap ettiklerini belirtir.

6. SONUÇ

Tavernier Seyahatnamesi, Pierre Belon Seyahatnamesi ve Thévenot Seyahatnamesi incelendiğinde, her üçünün de dönemin Türk toplumu hakkında önemli bilgiler içerdiği görülmektedir. Ancak verilen bilgiler her zaman gerçeği yansıtmamakta, münferit bazı olaylardan yola çıkılarak genellemelere varıldığı görülmektedir. Orta çağ seyahatnamelerinde yer alan bilgilerin doğruluğu, metnin türüne, yazarın amacına, kültürel arka planına ve seyahat ettiği coğrafyaya göre çok büyük değişiklikler göstermektedir. Bu eserleri ne tamamen kusursuz birer tarihî belge ne de tamamen hayal ürünü birer masal kitabı olarak görmek mümkündür; ikisinin arasında, dönemin zihniyetini yansıtan bir çizgide yer almaktadırlar. Seyyahlar, olayları kendi kültürlerinin bakış açısıyla gördükleri için yabancı toplulukları ve inançları anlatırken sıklıkla objektif olmayan bir takım sonuçlara varmışlardır. Örneğin, Haçlı Seferleri dönemindeki Avrupalı seyyahların İslam dünyası hakkındaki anlatımları veya Orta Çağ İslam coğrafyacılarının uç bölgelerdeki "öteki" toplulukları tasvirleri, siyasi propaganda veya dini önyargılar nedeniyle gerçeği çarpıtabilmektedir. Nitekim *Tavernier Seyahatnamesi*'nde, sanki bütün kervansaraylarda Türkler hırsızlık yapıyormuş izlenimi verilirken, *Pierre Belon Seyahatnamesi*'nde kervansaraylar hakkında olumlu ifadelere yer verilmekte ve Türklerin hayırseverliğinden söz edilmektedir. Türklerin hayırseverliği konusunda genel olarak her üç seyyahın da olumlu izlenimler edindiği görülmektedir. *Pierre Belon Seyahatnamesi*'nde, Türklerin sadece insanlara değil, hayvanlara da son derece nazikçe yaklaştıkları ve bunları hemen hemen ehlileştirmelerinin şaşılacak bir şey olduğuna vurgu yapılır. Yine aynı eserde, Türklerin diğer dinlere de saygılı ve hoşgörülü oldukları belirtilirken, para konusunda Türklerin tamahkâr oldukları vurgulanmaktadır. *Thévenot Seyahatnamesi*'nde Türklerin özellikleri hakkında genel olarak olumlu ifadelere yer verilse de, İslam dini ve Hz. Muhammed hakkında gerçeklerden tamamen uzak ve çarpıtıcı bilgilere yer verildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Agiş, F. D. (2019). *De Thévenot, Jean*, İçinde, Kozak, N. (Editör), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi, https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/de-thevenot-jean.

Altuğ, Dağıstan, 'Sünnetin Tarihçesi'. https://www.dagistanaltug.com/S%C3%BCnnetin-Tarih%C3%A7esi/.

Arıkan, Z. (2011). "Tavernier", Jean-Baptiste", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/tavernier-jean-baptiste.

Belon, P. (2026, 29 Eylül). Wikipedia içinde. https://tr.wikipedia.org/wiki/Pierre_Belon.

Belon, P. (2026, 29 Eylül). https://memoirevive.besancon.fr/page/les-aventures-d-un-naturaliste-au-xvie-siecle-pierre-belon.

Çağrıcı, M. (2011). "Temizlik", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/temizlik.

Çelik, M. "Hayırseverlik". Türk Maarif Ansiklopedisi, https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/hayirseverlik/#yazar-1 /.

Çelikten, H. (2026). Dijital Kültür Ortamı Bağlamında Seyyahlık: Dijital İçerik Üreticileri ve Kültürel Diplomasi İlişkisi. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*. 2026, 9(4): 175-193.

Daşçıoğlu, Y. (2022). "İmge". *Tübitak Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*.

Eyice, S. (1994). "BELON, Pierre", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/belon-pierre.

İyison, B. (2026). "Hadislere göre hayvan hakları ve hayvanlara karşı sorumluklarımız." Mevarid dergisi, 1 (Mart 2026). Ss. 1-33.

Katgı, İ. (2013). "Osmanlı Devleti'nde padişahın emriyle (siyaseten) katledilmiş şeyhülislamlar". *History Studies- International Journal of History*. 5/3 85-115, May 2013.

Kurt, A. (2012). "Osmanlı aile yapısı." *Muhafazakâr Düşünce*. 8/31 Ocak-Şubat-Mart 2012, Ss. 119-136.

Roux, J. (2025). *Orta çağ Seyyahları* (H. Meral, Çev.). Doğu Batı Yayınları.

Seyahatname. (2026, 21 Haziran). TDK içinde. http://sozluk.gov.tr/.

Sönmez, S. "Orta Çağ Türk ve İslam dünyasında kervansaraylar (hanlar-ribatlar)". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. Yıl: 2007, Sayı: 15, Ss. 270-296.

Tavernier, J.-P. (2006). *Tavernier Seyahatnamesi* (ed. Stefanos Yerasimos) (Çev. Teoman Tunçdoğan). Kitap Yayınevi.

Tavernier, J.-B. (2026, 23 Mayıs). Wikipedia içinde. https://tr.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_Tavernier

Tavernier, J.-B (2026, 29 Eylül). https://allinnet.info/culture/jean-baptiste-taverniers-journey-to-yerevan/.

Thévenot, J. (2026, 29 Eylül). *Wikipedia* https://it.wikipedia.org/wiki/Jean_de_Th%C3%A9venot.

Thévenot, J. (2026, 29 Eylül). *Sothbeby's* https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/the-library-of-a-greek-bibliophile-travel-books-aldines-and-an-important-quran/thevenot-relation-dun-voyage-fait-au-levant-1663

Yemez, İ. (2020). *Thevenot, Jean*, Kozak, N. (Editör), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi, https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/thevenot-jean.

Yiğitoğlu, M. (2013). "Osmanlı İmparatorluğu'nda İslamî Perspektifin Gayr-i Müslimlere Etkisi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2/4 21-38.

Yüksel, A. T. (1999). Türk-İslâm medeniyetinde vakıfların yeri ve önemi. XVII. Vakıf Haftası münasebetiyle 8 Aralık 1999'da düzenlenen "Türk-İslam Medeniyetinde Vakıfların Yeri ve Önemi" konulu panel. Ss. 47-54.